

*Doctoral Research
Докторантски изследвания*

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА НА ЙЕМЕН СЛЕД 1990 Г. (ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ)

Асма Ахмед Абдулла Кашнун

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

Резюме. Представят се резултати и оценки от историко-педагогическо изследване на развитието и тенденциите на образователната система в Йемен след Обединението от 1991 г. Направен е опит за откриване на още перспективи пред модернизирването на учебното дело и особено на девическото образование в републиката.

Keywords: Islam school, college, girls' education, sharia, donor organizations, The World Bank, UNICEF, EFA: FTI

Увод

Основните статистически данни, свързани с образователните системи в Северен и Южен Йемен и тяхното развитие до 1990 година, са съхранени в националните архиви и позволяват нашето изследване да се документира. Проучването може да прегледа и коментира данните за количественото развитие на образователната система, като следва да конкретизираме именно информацията за образованието, и особено за статуса на жените и тяхното образование в Йемен през историческия процес.

Образованието в Йемен започва своето по-бързо развитие по-специално през 1948 г. и продължава динамично възхода си, като успява да достигне равнище отвъд скромните представи за онова време – достигнат е сравнително голям брой ученици не само в началното ниво, специфично, а и на нивото на училището, като цяло. Системата е с всички училищни звена и степени – като се започва от детската градина и се завършва до висше образование и университет, както и докторантура. Логично е да се започне от етапа на предварителната революция – до момента с много скромна информация за този исторически период.

Закономерно е да се отбележи, че от съществено значение е периодът между 1918 – 1970 година, който е разделен на две същностни части:

– първата се характеризира с *авторитарен режим*, лишени от колеж са жените в образователната система в северната част на Йемен, а окупационни-

те сили не предприемат мерки за развитието на жената в образованието, така на равнището на заявените политики, които все още съществуват и до днес;

– втората – с *национална система за образование*, която се появява след йеменската революция от 26 септември 1962 година.

По време на йеменската революция както в северните, така и в южните райони, жените започват да предприемат по-уверени стъпки в посоката на социално приобщаване и публично изявяване, за събиране и проучване на опита на другите народи, като в началото на шейсетте години на миналия век жените се записват в различни области за работа и производство – наистина, макар и със скромно присъствие в продължение на около една година, с изключение в областта на образованието и здравеопазването.

Северен Йемен от 14 октомври 1963 г. и последвалата на юг нестабилност и граждански войни не позволяват да се регулират публичната администрация и легализацията на пътя на социални услуги, включително за образование. Затруднява се и оцеляването на йеменските региони, изолирани от тези услуги, в резултат на войни, което предполага и спиране на по-нататъшното развитие и упадък на северните и южните области на Йемен.

Все пак в Северен Йемен е постигнат количествен растеж в основното образование на страната. В периода преди повторното обединение на Йемен започва да расте бързо обхватът на децата за обучение, което е и с опит от историята при обучението на йеменските момчета и момичета. Особено записаните момчета са се умножили експоненциално в двадесет и четири години и трябва да се отбележи, че ръстът е най-висок в последващия период от девет години 1981 – 1990 г. От страна на учениците броят се увеличава от нула на 120% през двадесет и четири годишния период. Може би най-известните етапи на тази бърза растежна фаза, която започва през 1981 г., са прогимназиалното образование, където броят на учениците нараства прогресиращо: от 1962 – 1970 г. и се увеличава още в периода 1970 – 1986 г., и по-специално през 1981 г., когато броят на учениците най-много нараства. Заслужава да се отбележи, че образованието на момичетата в подготовителен етап съществува през 1964 г., когато има само три ученички и за съжаление, броят на ученичките в началото много бавно нараства до 1975 – 1976 г., а през 1986 – 1987 г. броят достига 14 676 според информацията, получена от Централен район, въпреки че тези момичета по данни са 284 000, които трябва да влязат в образователната система. Сравнението показва, че броят на момичетата представлява много малък брой от общия брой за всички в училищна възраст момичета в прогимназията. Цифрите и статистическите данни доказват, че средното образование се разпространява бързо след революцията – броят на учениците от 84 ученици в учебната година 1962 – 1963 г. нараства до 9128 през 1979 – 1980 учебна година, а през 1981 г. започва броят да се разраства бързо, като достига 73 335 ученици в 1986 – 1987 г. А броят за ученичките нараства постепенно от 1970 – 1971 г. до 1980 – 1981 г. През 1981 – 1982 г. този брой нараства значително,

когато достига до 4228 ученици през 1986 – 1987 г., докато са само 25 ученички през 1970 – 1971 г. Въпреки малкия брой има значителна промяна в образованието на момичетата в средното образование (начално образование – I – VI клас; средно образование VII – IX клас; гимназия X – XII клас, това е разделение на етапите в старата образователна система, а по новата: начално образование от I – IX клас; гимназия от X – XII клас), но в Южен Йемен по времето на социализма етапите от началното и средното образование се обединяват в един общ етап от I – VIII клас, наречен обединено училище. Техническото и професионалното образование за момичета все още го отхвърлят с изключение на бизнес образование, което е ограничено до три училища, които се намират в гимназията само в по един клас: това професионално направление се изучава само една година, а не както е в гимназията обучение за три години. Тези училища са гимназията „Ашаб“ в град Таиз, гимназията „Насър“ в град Сана и „Алсуара“ в град Ходейда. През учебната 1970 – 1971 година в университета наличието и присъствието на момичета студентки е в скромни и ограничени количества, не надвишава 10 в „Колеж за изкуства и науки“ и отсъства изцяло в „Колеж на законите и шериата“ (шериатът са правила и задължения според Исляма) – и това е в Северен Йемен.

В южната част на страната началното образование през 1970 – 1971 година по време на експанзията точката на растеж в броя на учениците е значително забележима, до 42 % през 1968 – 1969 година нараства до 67 % през 1971 – 1972 година, като тук можем да отбележим, че общият брой на момчетата и момичетата ученици достига до 145 589.

Броят на ученичките е 30 001 във всички провинции и продължава бързият растеж в броя на момичетата през учебната 1974 – 1975 г., като достига до 59 611

Броят на училищата за средно образование във всички градове се увеличава от 50 училища през учебната 1968 – 1969 г., от които 10 училища са за момичета, а през учебната 1971 – 1972 г. броят на училищата достига 66, като 13 от тях са за момичета. В контекста на планирането на тригодишния план от 1971 – 1973 година, разширяване на образованието и за първи път са открити средни училища за момичета в квартал „Алхаута“ в град Лахадж и в кварталите „Джиар“ и „Лаудър“ в град Абиен, както и в кварталите „Шехр“, „Сейун“, „Гаилбаузир“ и „Тарим“ в град Хадромот. През учебната 1975 – 1976 година се правят опити, като се обединяват началният и средният етап на образователната система, които стават 8 години на обучение вместо 9, тъй като от средния етап се включват само две години, а третата година от средния етап се включва в гимназиалния етап на обучение и така гимназиалното обучение става 4 години вместо 3. Висше образование – през 1970 г. се основават университети в град Сана и Аден с ограничен брой студентки, но през учебната 1997 – 1998 година броят на завършилите студентки е 2134 от общия брой на студентите, който е 1 665 220.

По време на двете революции в Северен Йемен (1962 г.) и Южен Йемен (1963 г.) жената се появява и започва да заема важно място в образователната

система, като придобива права, равни с мъжете, по отношение на правото си на образование, въпреки че Ислямът още от своето зараждане преди революциите дава равни права на жените с мъжете (особено правото им на образование), останалите традиции и самото робство налагат това изоставане на жената и нейното участие в образованието. С появата на университетите през 1970 г. и революциите в Северен и Южен Йемен се достига до значителна стабилност в образователната система и количествен растеж на учащите, в частност – и на жените.

1. Иновации в просветната политика на обединен Йемен

Образователната система на Йемен се управлява от няколко министерства на различни нива. Обучението на населението е обект на надзор от страна на Министерството на образованието. Институтите за професионално обучение и университетските факултети се управляват от Министерството на техническото образование и професионалното обучение. Има и малък дял частен сектор, който достига две на сто от основното и средното образование и 15% от приема в университета през 2005 г.

Правителството на Йемен стартира наскоро инициативи за подобряване на комуникацията и координацията на политиките между трите министерства, за да се разработи по-интегрирана визия за образованието. Правителството се опитва също така да сътрудничи с правителствата на Холандия, Германия и Обединеното кралство, а също и с многостранни донорски организации като Световната банка, УК Департамент за международно развитие и на Канадската агенция за международно развитие, за да постигне осезаеми подобрения в образователната система на всички нива.

Съвременното йеменско правителство осъществява инициатива за подобряване на комуникацията и координацията на политиките между водещите три министерства, чиято социална цел е разработване на по-интегрирана визия за образованието в страната. Същевременно националното правителство търси сътрудничество с правителствата на Холандия, Германия и Обединеното кралство, а също и с многостранни донорски организации като Световната банка, и с Великобританския департамент за международно развитие, с канадската агенция за международно развитие (USAID) – очакването е за постигане на осезаеми подобрения в системата на образованието на всички училищни нива от образователната система на Йемен.

Правителството на Йемен издига развитието на образователната система в страната за свое първо задължение, което включва:

- значително повишаване общите разходи за образование – например през 2001 година те вече са 9,6 на сто от БВП;
- преодоляване на неграмотността на населението – от 2000 г. целта е процентът на неграмотност да спадне на по-малко от 10%;

– осигуряване на безплатно задължително образование на децата от 6 до 15-годишна възраст.

В резултат на тези иновации има значими национални успехи – например през 2005 г.: 81% от населението на Йемен в училищна възраст са записани в начално образование; женският коефициент на записване също нараства 74 на сто; около 46% от населението на училищна възраст са записани в средните училища, като делът на жените е само 30%.

Системата за *основно образование* в Йемен включва 9-годишен курс за задължително обучение и възпитание в училищната мрежа – всички ученици изучават математика, арабски език, английски език – като втори език, ислямска наука – религия, история, география, спорт, трудово обучение и др. През 2003 г. правителството своевременно приема национална стратегия за развитие на основното образование, която е насочена към осигуряване на базовото образование за 95% от йеменските деца на възраст 6 – 14 години, а също и намаляване на разликата между мъже и жени в градските и селските райони. За целта са необходими общоприети за цялата държава образователни програми за основно образование за деца на възраст 6 – 14 години.

След девет години обучение в основното училище младият човек получава удостоверение за завършване на училището и се записва (при желание) за *средно образование*, където се обучава в продължение на три учебни години. В Йемен има гимназии, редовни средни училища, технически средни училища и центрове за професионално обучение и училище за обучение по ветеринарна медицина. Функционира Институтът за обучение на здравни работници и няколко селскостопански гимназии. За придобиване на средно образование има също т. нар. легитимни училища и частни училища. В редовните гимназии учениците получават обща програма през първата година, а след това избират обучението им да продължи измежду литературни и научни секции. В края на третата година учениците полагат изпити и успешно издържалите ги получават диплома за средно образование. През юли 2007 г. Министерският съвет одобрява Национална стратегия за средното общо образование, която има за цел да осигури средно образование с високо качество за продължаване в системата за висшето образование и пазара на труда по начин, който е прост и ефективно зависим от разходите.

Висшето образование е много актуално в Йемен – от 35 000 студенти през 1990 г. до 233 903 мъже и жени в 2007 г. Днес функционират седем държавни и тринадесет частни университета, т.е. общо 20 университета, в които са обхванати 156 колежа с 584 катедри. Държавните университети включват 99 колежа, разпределени между 41 факултета за приложни занаяти и 58 факултета по хуманитарни науки, разпределени на 52 раздела в колегиите. Обучението в университетите продължава 4 учебни години, с изключение на инженерството и медицината, които изискват поне 5 – 6 години.

Таблица 1. Структура на образователната система в Йемен след 1990 година

Детска градина		Основно училище		Обща гимназия		Професионална гимназия		Университет		Технически университет		Подготовка на учители	
Година	Група	Година	Клас	Година	Клас	Година	Клас	Година	Курс	Година	Курс	Година	Курс
3	1	6	1	15	10	15	10	18	1	18	1	18	1
4	2	7	2	16	11	16	11	19	2	19	2	19	2
5	3	8	3	17	12	17	12	20	3				
		9	4					21	4				
		10	5										
		11	6										
		12	7										
		13	8										
		14	9										

Таблица 2. Брой на частни колежи и университети

№	Основатели	Година на създаване	Наименование на университети и колежи
1	Шейх Абдул Маджид Аззиндани	1993	„Религиозен университет“
2	Група от научни и дарители	1993	„Колеж за религиозните права“
3	Група от преподаватели и учители	1994	„Национален университет“
4	Асоциация „Ал – Ислах Ал – Хайрия“ и група от преподаватели и бизнесмени	1994	„Университет за наука и технологии“
5	Група от дарители	1994	„Университет Ал Ахкаф“
6	Асоциация за доброта за учене на Коран – и – Керим	1994	„Висш колеж за изучаване на Коран“
7	Група от академици и бизнесмени	1994	„Сабба университет“
8	Група от академици и бизнесмени	1995	„Йеменски университет“
9	Група от академици и бизнесмени	1995	„Университет за практически науки“
10	Група от академици и бизнесмени	1996	Университет „ Царица Аруа“
11	С помощта на държавата, бизнесмени и дарители	2000	„Колеж за религиозни права и светски закони“
12	Група от емигранти	2003	Университет „Ал – Андалос“
13	Група от академици и бизнесмени	2004	„Университет за съвременни науки“
14	Група от академици	2004	Университет „Бъдеще“

15	Група от бизнесмени	2004	„Колеж за ислямски науки“
16	Група от бизнесмени	2006	„Международен Ливански университет“
17	Група от бизнесмени	2007	Университет „Азал – науки и технологии“
18	Група от богати хора и емигранти	2007	„Арабски университет за науки и технологии“
19	Група от бизнесмени	2008	„Йемено-Йордански университет“
20	Група от академици	2008	Университет „Ал – Йемен“
21	Група от бизнесмени	2008	Университет „Аззал“
22	Група от бизнесмени	2008	Университет „Ибна – Халдун“
23	Група от бизнесмени	2008	„Ал – Хикма“ университет

Министерство на висшето образование и научните изследвания. „Висшето образование в Република Йемен“, 2007 г.

От 1997 г. Световната банка и Министерството на образованието в Йемен започват да провеждат проучване на текущото състояние на основното образование и резултатите от заложените национални стратегии, за да се постигне успех в разширяването на основното образование в обединената страна. Макар и след дълга дискусия и управленски спорове, Световната банка приема идеите за разширяване на основната образователна програма и отпуска заем от около 60 000 000 долара за нейната реализация в държавата. Тази програма закономерно е насочена най-вече към увеличаване обхвата на децата за задължително обучение и възпитание, а по-специално се набляга на записването за момичета в провинцията през първите шест години на основното образование. Социалните условия, адекватно стимулиращи управленските намерения, са обвързани предимно с подобряването на персоналия достъп на всяко дете до училище, научното качество на образователните услуги и изграждането на по-мощни капацитети на училищната база за всеобщ обхват на йеменските деца във възрастта за задължително основно образование. Пилотната програма е толкова успешна в експерименталното си действие, че е разширена, за да бъде приложена във всички провинции на обединен Йемен.

Резултатите от пилотната програма за развитие на основното образование на Йемен са основание през август 2000 г. Йеменското правителство и Световната банка да се споразумеят за продължение действието на Програмата за разширяване на основното образование. Споразумението е постигнато в сътрудничество с Британското министерство за международно развитие и с държавата Холандия. От юни 2004 г. Проектът влиза в действие и включва развитие на основното образование и рехабилитация на училищата (степените от I до IX клас), включително тоалетните (и за измиване на ръцете), басейни,

питейна вода, огради и лаборатории, закупуване на лабораторно оборудване (включително химикали) за тези класове на основното училище. Този проект има за цел да приложи плановете във всички провинции, а изпълнението на основната стратегия за развитие на образованието се фокусира върху четири конкретни провинции. Размерът на финансите за това съвместно начинание относно модернизиранието на базовото образование на Йемен възлиза на 120 милиона щатски долара, а във фокуса на проекта е основната стратегия за развитие на образованието.

През ноември 2006 г. Съветът подписва шведското експортно кредитиране за гарантиране на ЕКН и с Великобритания – Департамента за международно развитие на Доверителния фонд, споразумение за техническа помощ. По същество това международно действие на сътрудничество е предоставяне на техническа помощ за подкрепа на функциите на основния проект за развитие на образованието, като надстройка на проекти за средно образование за момичетата и професионално обучение по проекта, инициран от Световната банка.

През 2002 г. йеменското правителство изготвя национална стратегия за развитие на основното образование, с подкрепата на различни партньори за развитие и заинтересовани страни. Този проект се осъществява в четири области в Сана и е разширен до 50% от дирекциите на Сана и Амран да участват. По-късно е разширен, за да включва всички 61 области в четири провинции. Стратегията за развитието на основното образование в Йемен има за *цели*:

- увеличаване броя до 95%; до 2015 г., както и подобряване и качеството на обучение;
- разработване на нови учебни програми, както и реформата на управлението на училище;
- подобряване на финансовото управление, децентрализация на управлението на образователните услуги, както и увеличаване на наличните места за момичета в училищата;
- педагогическа организация на неразвити пространства на класната стая, работени двойни семинарни смени;
- създаването на нови училища въз основа на карти на разпределението на училищата, както и насърчаване на участието на местните общности.

Правителството провежда поредица от консултативни срещи и семинари със заинтересовани страни от гражданското общество да насърчават чувството на гражданите да участват в тези проекти. Участвали са около 400 мъже и жени, които представляват Комисията на жените, федерацията на учителите, родителите и учениците на съвета на централно и местно ниво в срещите. Целта е да се проследи изпълнението на стратегия за развитие на основното образование чрез министерско заседание на управи-

телния комитет под ръководството на професионален екип. Техническият екип поема отговорност за редовна координация с общността на донорите.

Отговорността за реалните дейности относно развитие на основната стратегия за образование и изпълнение се осъществява от министерството на образованието и организации на децентрализирано ниво. Просветното министерство трябва и да влияе на изпълнението на стратегията за развитие на основното образование чрез съответни икономически условия, както падащите цени на петрола, така и хит селското стопанство, поради сушата щети и нуждата от чуждестранна помощ. Поради тези повредени ключови ресурси на националната икономика не може да се продължи изпълнението на плана. През 2004 г. голям национален успех е подписването на декларацията за партньорство при изпълнение на стратегията за развитие на основното образование между йеменското правителство и Световната банка, УНИЦЕФ и продоволствена програма (WFP) и международната организация на труда и на правителствата на Обединеното кралство, Холандия, Франция и Европейския съюз. Целта на това споразумение е да се координират стратегиите и ефективното разпределение на всички средства, осигурени от правителството и донорите на основното образование. Чрез това партньорство се решава и изпълнението на стратегията за развитие на образованието, която има статут на силна програма и постигна значителен напредък.

След среща на върха на Групата на осемте през юни 2002 г. Йемен бе поканен да участва в образователна програма за всички: FTI. (EFA: FTI). Инициативата стартира през април 2002 година, за да бъде глобално партньорството между донора и развиващите се страни, да се ускори изпълнението на Целите на хилядолетието за развитие на образованието до 2015 година. Йемен е изправен пред бързото увеличаване на населението и необходимостта от допълнителни средства за разширяване на стратегията си за образование. Правителството изготвя предложение за FTI въз основа на основната стратегия за развитие на образованието и предложението на стратегията за намаляване на бедността в сътрудничество със Световната банка. Това предложение е разгледано през октомври/ноември 2002 г. в Брюксел, одобрено на срещата на донорите, проведена в Париж през 2003 г. Година по-късно правителството има десет милиона щатски долара мотивационно финансиране. И формира работни групи от страна на правителството и донорите за укрепване и улесняване на прилагането. Засилените от Министерството политики за реформа на образованието след рамките на FTI действително повишават качеството на предоставяните услуги и ефективността. И Министерството на образованието участва също в административната реформа и поддържа отношения с местните власти. И със заетост на висши технически служители в Министерството на образованието и представители на местната власт няколко семинара за разпределяне на средствата FTI. Комитетът се формира на ниво заместник-

министър в Министерството на централната и местната Министерството на образованието за изграждането на капацитет в областта на образователната администрация и политики между административния персонал. И допринася за участието на представители на местната власт, за да изразяват своето становище при вземането на решения и им дава сериозен стимул за изпълнение на плана.

Правителството увеличава публичните разходи за основно образование, разпределени в акции от 17,2% на публичните разходи през 2003 г. и 16,97% през 2004 г., което се равнява на около 4,5% от БВП.

Броят на основните училища нараства от около 9930 училища в 2000 г. на 10 293 през 2002 г. и достига 10 684 през 2004 г. Броят на класните стаи също е с увеличение от 97 462 броя в 2003 г. на 98 329 класни стаи в 2004 г. Тази национална политика постига увеличаване на общия размер на записване в училище, повишаване на специалните услуги, като например освобождаване от такси за обучение или програми на храна в училищата за деца от бедни семейства – програмите са достъпни за 106 169 ученици, от които 1272 момичета. През 2004 г. службата започва да осигурява суха храна, като са се възползвали 248 244 момичета в основната степен на образование от тази услуга.

По принцип такива социално-образователни проекти допринасят за подобряване на обхвата за записване в началното образование (на възраст 6 – 14 години) до 72% от момчетата и 42% за момичетата през 1999 г. През 2004 г. процентът на записаните е увеличен на 87% за момчетата и 63% за момичетата.

2. Възможности и перспективи за усъвършенствания в образователната система на Йемен

През 2002 г. правителството изготвя национална стратегия за развитие на основното образование с подкрепата на различни партньори за развитие и заинтересовани страни. Този проект е реализиран в четири области в град Сана в началото и е разширен до 50% от дирекциите на Сана и Амран, Махлуит и Даля. По-късно е разширен, за да включва всички шестдесет и една области в четири провинции. Стратегията за развитие на основното образование има за цел: увеличаване броя на прием на учениците до 95% – до 2015 г., подобряване на качеството на обучение, разработване на учебни програми, както и реформа на управлението на училищата, подобряване на финансовото управление, децентрализация на управлението на образователни услуги, а също и увеличаване на наличните места за момичета в училищата и ефективно използване на цялото училищно пространство. В стратегията е заложено преминаването на двусменен режим на учене. Предвижда се и откриването на нови училища на базата на демографските данни, сочещи увеличаване на раждаемостта.

Друг аспект е включването на местните общности да участват активно и да бъдат информирани за целите на проекта. Правителството проведе поредица от консултативни срещи и семинари със заинтересовани страни от гражданското общество да насърчават съзнанието на гражданите да участват в тези проекти. В тях участват около 400 мъже и жени, които представляват Комисията на жените, Федерацията на учителите и родителите. Създадена е комисия от Министерството на образованието с технически екип с основна задача да координира действията с общността на донорите. Отговорността за реалните дейности за развитие на основното образование се осъществява от Министерството на образованието и организации на местно ниво.

Върху изпълнението на стратегията за развитие на основното образование влиянието оказват икономически условия, като падащите цени на петрола, както и състоянието на селското стопанство, поради сушата бяха нанесени щети. Всичко това попречи на Стратегията да продължи, тъй като йеменската икономика е в затруднено положение.

През 2004 г. е подписана Декларацията за партньорство за изпълнение на стратегията за развитие на основното образование между йеменското правителство и Световната банка, УНИЦЕФ и продоволствена програма (WFP) и Международната организация на труда и на правителствата на Германия, Обединеното кралство, Холандия, Франция и Европейския съюз. Целта на тази декларация е да се координират стратегиите и ефективното разпределение на всички средства, осигурени от правителството и донорите на основно образование.

Резултатите от нашето сравнително историко-педагогическо проучване позволяват, от една страна, съобразно състоянието и успехите на днешното йеменско училище и социалната роля на училищния живот, а от друга – според спецификата на информационното общество с безкрайните възможности на световната мрежа, да бъдат изведени следните идеи за възможности пред развитието на образователната система на Йемен:

1. Образователната система на Йемен да избира социално-педагогически цели и задачи, които да са по-отворени и адаптивни предимно към промените в общественно-икономическите условия и човешките потребности.

2. Образователната система на Йемен да е реален динамичен фактор, който перманентно да ускорява социалнополитическото развитие на обществото и държавата.

3. Образователната система на Йемен да осигурява равни шансове за образование и за свободен професионален избор за всички ученици.

4. Интегриране и приемственост между предучилищното възпитание и началноучилищното образование, като последователни звена на общата система за народно образование в Йемен. Облекчаване на прехода към училище: свободни игри; групови дейности – да живеят в група извън семейството, да си създават ритъм на живот и труд.

5. Възпитателните дейности в образователната система на Йемен да са приоритетни в общия процес на училищния живот, предимно с насоченост към здравето, междуличностните отношения, средата, речта и изразяването. Засилване на корекционните функции на детската градина и училището, отрано да се откриват двигателни, говорни и др. отклонения у детето.

3. Специфика на девическото образование в Йемен

Първите йеменски пионери в областта на женското образование са следните:

– *Такия Мохамед Мокбел Мияаад*

В началото тя се научила на Корана, а след това се научила да смята, на диктовка и правопис със своя брат – Али Алсудми. Започнала да обучава момичета в Алмеелама заедно с Немаа Алзурка, а след това се преместила в къщата на Зайд Алдайлами, мястото е известно под името Дар Албашаеер. Научила момичетата да четат Корана и да пишат арабски букви. Тя била преместена в няколко училища (Алмеелама) по времето на правителството на имам Ахмед, докато най-после я преместили в „Алнор“. Училището се отворило три години преди революцията и тя е била една от първите учителки в него и продължила да обучава момичета и след революцията.

След отвореното на „Балкис“ училище за момичетата се премести в него и продължила там до 1974 година. След това се преместила в „Саба“ (училище) за две години и се върнала в „Балкис“ до пенсионирането си.

– *Хамида Мухсеен Алфусаиел*

Тя се обучавала при учителката Немаа Алзурка. Била умна и бързо усвоила да чете Корана. След завършването на Корана е помогала на своята учителка и също така след смъртта на учителката Немаа Алзурка тя я заместила и успяла да обучава нейните ученички, които били повече от сто на брой. Имала определен стил, затова успяла да образова всички свои ученички. Тя дала възможности на големите да обучават по-малките, а тя да следи и ръководи всичките момичетата. След отварянето на училище „Алнор“ (сегашното седалище на Шура Съвет) три години преди революцията тя присъединила учителки с месечна заплата, те получавали шест риала и пет килограма пшеница. Тя продължила в същото училище след революцията, докато отворили „Балкис“, където започнала да обучава момичетата за три години. Но по времето на нейния надзор на класовете, тя паднала по гръб и пострадала от този инцидент и парализирала долните крайници на тялото си, и все още не може да се възстанови.

– *Хабиба Яхя Ахмед Алхамри*

Започнала да учи в Алмеелама преди революцията с другите момичета и научила основите на четенето и писането. След изграждането на училище „Асма“ в град Ебб през учебната година 1964 – 1965 г. била от първите момичетата, които се записали във втори клас. В края на четвърти клас, когато

египетските сили се изтеглили от Йемен през 1967 г. със своите учителки и други египетски граждани, оставяйки много свободни места и нужда от нови учителки. Това накарало министерството на образованието да съобщи на ученичките, които имат желание да обучават, че може да кандидатстват за работа. Тя била изпратена, за да обучава по-малките момичета. Продължила да учи задочно, докато завършила гимназия. След това се дипломирала от университета по специалността „Арабистика“. През 1972 г. я назначили като първата йеменска директорка в град Ебб. През учебната година 1971 – 1972 г. отворила първите класове за ликвидиране на неграмотността и била пионер на социалната работа в Ебб, където е основала Асоциацията на йеменските жени. През 1980 г. е избрана за негова председателка.

Таблица 3. Брой жени в центрове за ограмотяване и подготовка (1987 – 1989)

Жени	Години
2479	1978 – 1979
2727	1979 – 1980
2832	1980 – 1981
2540	1981 – 1982
13347	1982 – 1983
22050	1983 – 1984
19781	1984 – 1985
18041	1985 – 1986
24479	1986 – 1987
25225	1987 – 1988
26351	1988 – 1989

И в началото на процеса на активно ограмотяване действат славни жени пионери, които работят неуморно и държавата ги приела като учителки на хонорар. Например:

1. Сабах Абдулсалам

Родена е в село Алкоб на област Макбана, пораснала там. Започнала да чете Корана чрез своята баба (майката на баща ѝ), а след това пътувала със семейството си в град Аден, където работил баща ѝ като агент за емигранти. Тя се присъединила към ислямска школа, която е била известна с името Алмедраси. През 1964 г. тя се върнала със семейството си от Аден и се записала в четвърти клас в „Аруа“ – училище за момичета в град Таиз. Още ученичка в осми клас, тя работи като доброволец в същото училище. През 1968 г. работила едновременно и като доброволец в класове за ограмотяване в Асоциацията на йеменските жени, и като учителка в училището „Аруа“. През 1972 г. получила диплома за гимназията и диплома за подготовката на

учителките от „Таез“ в института, за да бъде сред първата група от възпитаниците на гимназията в Йемен. Продължила образованието си по задочната програма и получила и диплома за бакалавърска степен от катедрата по социология през 1976 г.

2. Фатуум Абду Хасан

Прекарала своето детство със семейството си в град Аден и когато нейната майка искала да я запише в държавно училището, не я приели, защото нямала акт за раждане – доказателство, че тя е гражданка на град Аден. Политиката на държавните училища в град Аден по време на британското робство не приемала децата, които не са родени в град Аден. Тя е била записана в частно училище „Ал-мидрасси“. Там продължила да учи до пети клас, а след това се върнала с майката си през 1965 г. в нейния град „Таез“. През 1967 г. започнала да обучава по-малките момичета в училището сутрин, а след обяд работила в класове за ограмотяване в асоциацията на йеменските жени в град Таез. След дипломирането си в гимназията посвещавала цяло си време на образование. Тя е от първите ученички, които завършили гимназия и взели диплома за подготовка на учителки в „Таез“.

3. Рауфа Хасан Алиарки

Тя е от пионерите в областта на грамотността и има активна и ефективна роля в това отношение. Има голям принос в социалната сфера и в областта на медиите. Завършила докторската си степен в Париж в областта на медиите.

4. Малка Осман

Работила е в администрацията на грамотността и преподавала в специалните класове за възрастни. Изиграла голяма роля с Хурия Алмуаяд в доброволния труд.

Според статистическите данни от 1981 г. броят на неграмотността сред жените и мъжете в Йемен според възрастовата група от 10 – 45 години е, както следва:

Таблица 4. Неграмотността през 1981 г. в Йемен

№	Общ брой	Жени	Мъже	Градове
1	275574	848592	179724	Сана
2	502241	321500	180841	Таез
3	397053	224025	173027	Алхудайда
4	484952	290717	194236	Ебб
5	130014	78664	51250	Садда
6	100112	63274	368311	Мареп и Алгуф
7	107403	64984	42419	Албидда
8	112462	66694	457768	Алмахует
9	242929	140229	102700	Хага
10	2826405	1710105	1116300	Общо

През 1981 г. е издадено републиканско постановление № 87 от 1981 г. за национална кампания за ограмотяване. Медиите трябва да пропагандират и убеждават интензивно неграмотни от различни възрасти да се включат в програмата за ограмотяването.

През 1982 г. е издадено постановление на министър-председателя за задължителна грамотност. В кампанията са включени всички министерства и държавни ведомства и институции от публичния сектор, смесени общности и собственици на бизнес, за да поемат разходите за неграмотните работници. През 1987 г. Висшият комитет също приема план за националната кампания за ограмотяване.

В процеса на ограмотяването са създадени центрове за обучение, които включват класове за ограмотяване на двата пола и обучението на женски кадри, за да преподават. Също така е отворен образователен център за жените в град Радаа с вярата на правителството, че всичко това е в интерес на образованието на жените, което било експериментален модел. След това веднага са създадени няколко центъра в много селски райони в Йемен, които имат за цел:

1. Да подготвят жените, за да участват в развитието на общността;
2. Да повишат нивото на женското съзнание чрез нейното ограмотяване и провеждане на образователни насоки – лекции и семинари;
3. Да обучат жената на няколко ръчни умения, с които да увеличават доходите ѝ; да подготвят жената да бъде успешна домакиня.

Министерството изгражда центрoвете със субсидията на проектите на Организацията на обединените нации (ООН) и холандското правителство. Центровете предлагат следните програми: – Програми за ограмотяване на жените. – Кройка и шев – трико, бродерия и др. – Здравеопазване – образование и грижата на майките за децата. Общи културни лекции чрез представянето на образователни културни филми и семинари.

В образователната статистика за 1984 г. откриваме, че процентът на момичетата в началното училище е много висок, а когато достигне до гимназията, бързо се намалява, заради следните причини:

- високия процент на неграмотност в йеменското общество, като цяло;
- образователните концепции и социалните стереотипи за девическото образование и нуждата от женския труд в семейството;
- ранният брак и прекъсването му от училището;
- липсата на мотив за работата на жената извън дома си.

Таблица 5. Брой на обучаваните в центрoвете по основни дисциплини през периода 1979 – 1988 г.

Селско стопанство ориентиране	Грамотност и други дейности	Женски умения	Основни умения	Учебна година	Общо
200	213	295	1167	1980 – 1979	1875
520	794	618	935	1980 – 1981	2826
950	83	615	1116	1981 – 1982	2864
1430	879	1192	985	1982 – 1983	4486
2175	974	1679	1769	1983 – 1984	6579
17	571	752	1894	1984 – 1985	3239
70	2007	749	1787	1986 – 1985	4512
460	1940	1010	2053	1987 – 1986	5463
275	7876	1328	2541	1988 – 1987	12020

Може да се твърди, че пречките, с които се сблъскват жените за грамотност и продължаването им на образователния пълен етап, е натрупването дълбоко в корените на йеменското общество и подчинението на жените на мъжете от икономическа гледна точка.

Общите *цели* за девическото образование също се основават на Конституцията от 1992 г. и на публичното право на образованието и могат да бъдат обобщени, както следва: – Духовният растеж. – Общуване. – Езиковият растеж. – Професионален растеж и икономическо развитие. – Физическо възпитание. – Психологическо развитие. – Социален растеж. – Разбиране на националното културно и религиозно възпитание.

След Обединението (1990) се осъществява безспорен културен подем и количествен растеж на образованието на йеменския народ, като след завършването на образованието си хората започват да намират работа. Наблюдава се, че броят на записващите се момичета нараства значително, както следва:

– *Основно училище* (I – IX клас): броят на момичетата е 980 724, от които 810 164 ученички в селата и 170 560 в градовете. Тази форма на растеж е 33% от общия брой ученички на този етап, според данни от академичната 1998 – 1999 година.

– *Гимназия* (X – XII клас): общият брой на ученичките на този етап е 93 780, разпределени, както следва: 40 178 в градските училища, 4707 в селските райони и 48 895 в смесени училища, като общата цифра е 25% от общия брой на този етап.

– *Професионално и техническо образование*: образованието се разпределя между няколко нива преди да започне средното образование и завършва на ниво след гимназията, в този вид образование не се забелязва женска активност по

много причини, с изключение на здравното образование. Броят на ученичките в тази степен на образование е значително малък – само 342 през 1988 г.

– *Висше образование*: през учебната 1997 – 1998 година студентките е са 2134.

Таблица 6. Брой на децата от 6- до 14-годишна възраст за периода 2000 – 2001 г.

Брой на деца, които трябва да влизат в училище от 6 – 14 години			Брой на учениците			Процент		
Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Момчета	Момичета	Общо
25 853 000	2 604 000	5 457 000	2 185 278	1 216 230	3 401 508	76.6	46.7	62.2

Относно *съдържанието на девическото образование* следва да се подчертае, че обединен Йемен всъщност наследява група от различни учебни програми от двете части на Йемен – всички учебни програми са отражение на арабски и чуждестранни учебни програми, които са използвани в миналото.

Учебниците са единствен източник на информация за учители и ученици – приема се по принцип, че учебната програма е учебник, който е пълен с информацията, която се изисква и наизустява от учениците (Ал-суви Мохамед и Сами Шамсан, конференцията на министерството на образование и възпитанието 8 – 10 юли 2000 година, стр. 100).

След Обединението на Йемен закономерно министерството започва да работи в две посоки: за интеграцията на учебните планове и за тяхното развитие. Създадени са специализирани комисии, които работят за събирането на темите на два учебника за всеки един предмет и по-късно за създаване на един учебник.

Качественото развитие на учебните планове стартира през 1993 г., тогава започва и усъвършенстването на учебните планове за класовете от (I – III). През 1998 г. е началото на промените на учебните планове за класовете от (III – VI), а в 2001 г. тръгва модернизиранието на учебните планове за класовете от (VII – IX) и учебните планове за класовете от (X – XII) – по тях се преподава от учебната 2004 – 2005 г.

Въпреки различните проблеми по подготовката на учителки днес в градовете на Йемен има равен брой учители и учителки – таблица 7.

Таблица 7. Работещите в целите училища на Йемен през учебната година 2003 – 2004 г.

Позиция на персонала в училище	Мъже в град/у-ще	Жени в град/у-ще	Мъже в селски училища	Жени в селски училища	Мъже общо	Жени общо	Общ брой
Директори/ки	1115	504	8397	136	9512	640	10152
Заместник-директори/ки	1729	1233	5173	198	6902	1431	8333

Учители/ки	27153	27153	109394	9829	136547	37721	174268
Подготвени/ки	3585	3564	4036	286	7621	3850	11471
Чистачки/ки	720	1167	948	225	1668	1392	3060
Портиери/ки	976	31	1576	13	2552	44	2596
Общо	35278	34391	129524	10687	164802	45078	209880

Годишно проучване на образователната маса е за учебната година 2003 – 2004 г.

Според констатациите на Националната стратегия за основното образование няколко са основните причини, които довеждат до понижаването на записване на момичетата в основно образование: – Няма достатъчно учителки в селата; – Училищната сграда не е подходяща за обучението на момичетата; – В селските райони момичетата още от малки биват задължени да вършат домакинска и земеделска работа; – Няма съвместимост между учебното време на децата и работата, която също са задължени да вършат сутрин; – Учебното съдържание не е подходящо за прилагане в практиката; – Липсват учебни помагала и други учебно-технически материали.

В този контекст управленските решения са насочени към експериментиране на различни модели за ползване на училищните сгради:

– използване на сградата като училище, където да учат момчета и момичета в класове съобразно потребностите на населението;

– използване на училището специално за момичета – самите родители осигуряват отделни училищни сгради, предназначени само за момичета;

– използване на училището на двойни смени – една за момичета и една за момчета;

– смесено обучение – този модел на използване на училищните сгради се прилага все по-често и няма ясни критерии. Философията на такава форма на образование се основава на разбирането, че разликата между децата въз основа на пола не съществува през първите девет години. Смесено училище не означава непременно, че смесването е на всичките класове, а може да се разделят в по-горните класове;

– отделно (разделено) обучение: момичетата ученички имат отделни училища, както и момчетата ученици. Философията на този вид образование се състои от традиционни, културни и консервативни разбирания за образованието на мъжете и жените.

Впечатлява разликата между възможностите на градските и селските училища. Половината от броя на учениците и ученичките в градовете, където учат в такъв вид училище, е 44,5 % момчета и 48,2 % момичета. За сравнение, в селските училища броят на учениците, които учат в смесени училища, е до 9,8% ученици и 13,2% ученички.

Образованието на смени се основава на съществуването на две групи ученици, където има гъсто населени райони. Там учениците учат на две различни смени на ден в една и съща сграда (по сутрешна и следобедна). В повечето случаи втората смяна е отделно училище – административно, организационно и пространствено, въпреки че такъв подход изисква допълнителни учители. Днес тенденцията е, че този тип сменна организация за образователна система в Йемен ще доведе до въвеждане на втора смяна за момичета (27.7 % са момичетата във втората смяна за сравнение с 12.1 % момчета) Национална стратегия за основното образование, 2003 – 2004).

В 2004 г. в този вид образование има 1862 училища от общия брой, който стига до 14 000 основни и средни училища под ръководство на министерството на образованието и 600 училища в градски райони, които работят само сутрин. Това означава, че ако се осигурява нужният бюджет и учители, големият брой от тези сгради може да бъдат използвани за втората смяна в селските райони и това ще бъде ефективен начин да се намали пропастта между момчетата и момичетата, специалното в по-горните класове.

В заключение, следва да се подчертае, че още Националната стратегия за развитие на жените 2006 – 2010 година подчертава необходимостта от промяна най-вече с цел ограмотяване на йеменските граждани и тяхното цивилизоване и култивиране. Съответните изследвания се извършват на всеки пет години, а конкретното проучване за периода 2006 – 2010 година доказва сериозното намаляване на неграмотността сред населението (10 + години) с 20% целта си.

Основателно образованието на момичетата е един от приоритетите на Министерството на образованието. За да се изчислят и променят дисбалансите в този аспект, министерството приема много и разнообразни стратегии.

Един от докладите за състоянието на жените в Йемен през 2007 г. показва присъствието на 546 жени на възраст (6 – 41 години), които се легитимират като неграмотни. През 2006 – 2007 г. 63% от момичетата на възраст над 6 години не са записани в първи клас, тоест нямат основно образование. Тези резултати доказват тенденция за напускане на момичетата в основния етап от тяхното средно образование – до 15% и увеличаване на съотношението на момичетата в първи клас от съществено значение – до 22% през 2005 – 2006 г. Като краен резултат излиза, че оцеляват 46% от жените и 28% от мъжете на възраст между 6 – 41 години, което е явен признак и източник на неграмотността в Йемен и през следващите години.

За да се подобри и повиши нивото на образование на момичетата в Йемен, според мен трябва да се направят съществени промени, като се държи сметка и за етнопсихологическата характеристика на населението. Редно и дори задължително, да се въведе нов закон, който задължава родителите да изпращат дъщерите си на училище. Наложително е да се случи чрез закон, тъй като

голяма част от семействата са неграмотни и необразовани и съответно не разбират значимостта на образованието – не знаят какви врати отварят книгите.

Необходимо е образованието да намери своето ценностно място и в религията – тъй като Ислямът обединява всички хора в едно – събира ги, учи ги как да живеят и кои са важните неща в живота. Редно е и там да се отбележи значимостта на учението. За неграмотния човек ще бъде по-лесно да възприеме посланието за важността на образованието от своя духовен водач (така наречения в ислямската религия „ходжа“). Нужно е да се отделят време и пари от държавните служители за построяване на нови и модерни училища, пригодени само за момичета. За по-голямо спокойствие и сигурност на семействата, както и за по-голямо удобство на учениците, е необходимо да се организира безплатен транспорт от и до училищата. Трябва в държавния бюджет да се предвиди субсидия, която да е конкретизирана специално за нуждите на образованието на момичетата. Жените в Йемен трябва да бъдат стимулирани да се образуват и чрез премахване на половата дискриминация в разпределянето на постове в големите институции. Трябва да има повече жени, които да заемат ключови позиции в училищната администрация, инспекторати и други. Належаша е необходимостта от изготвяне на специална програма, която помага, развива и осъвременява знанията и уменията на преподавателите. Има ярка нужда от квалифицирани специалисти във всички области, които да могат да работят с образоващите се момичета и жени. За да бъдат стимулирани преподавателите, е много важно държавата да се погрижи за техните естествени нужди – да им се подсигури квартира, транспорт от и до родния им дом, също така храна и прилична заплата. Трябва да се намери начин посланието за необходимостта от образование на момичетата, като условие за национален просперитет, да достигне до всички граждани на Йемен.

Заклучение

Резултатите от нашето проучване за развитието на образователната система в Йемен след 1990 г. позволяват, от една страна, да се коментира състоянието на нейните структурни елементи през избрания исторически период и да се анализират успехите на днешното йеменско училище със социалната роля на училищния живот, а същевременно, от друга страна – според спецификата на днешното информационно общество с безкрайните възможности на световната интернет мрежа позволяват да бъдат изведени следните *тенденции за развитието на образователната система на Йемен*.

– Образователната система на Йемен научно да избира социалнопедагогически цели и задачи, които да са по-отворени и адаптивни предимно към радикалните днес промени в обществено-икономическите условия и жизнено-хуманните човешки потребности за всеобщо здраве, равно право на свобода и частна собственост, демократичен избор на личностно-граждански изяви на мъже и жени.

– Образователната система на Йемен да се превърне в научен и реалнодинамичен социалноорганизиращ фактор, който перманентно да ускорява обществено-икономическото развитие на обществото и държавата.

– Образователната система на Йемен да осигурява равни шансове за светско образование и за свободно-демократичен професионален избор за всички ученици и ученички.

– Интегриране и приемственост между предучилищното възпитание и начално-училищното образование, като последователни звена на общата система за светско народно образование в Йемен. Облекчаване на прехода към училище: свободни игри; групови дейности – да живеят в група извън семейството, да си създават ритъм на живот и труд.

– Възпитателните дейности в образователната система на Йемен да са приоритетни в общия процес на училищния живот, предимно с насоченост към здравето, междуличностните отношения, средата, речта и изразяването. Засилване на корекционните функции на детската градина и началното училище, отрано да се откриват двигателни, говорни и др. отклонения у детето.

Относно *възможностите за модернизирание на девическото образование* в Йемен е допустим следният синтез на някои варианти за иновации:

– да се преодолеят негативите на религиозно-културното наследство, в което господства комплексът за малоценност при жените – досега непреодолимата социопсихична бариера за самите жени на Йемен;

– да се разкъса кръгът от забрани за действията на жената, за да може и тя свободно да участва в повечето социално-граждански дела, като сключване на брак, образование, изкуства, спорт и управленски изяви в различни аспекти на социалния живот;

– да се прекъсне действието на националната стратегия за основно образование, в която негативното отношение към образованието на момичетата е категорично отразено в две постановки:

а) нежеланието на семействата за допускане в образованието на момичетата (данните показват, че 3.53% от момичетата на възраст 6 – 14 години не са включени в образованието, а 38% от момичетата са напуснали училище поради същата причина);

б) погрешното убеждение, че образованието на жените не е толкова важно, колкото е образованието за мъжете, така че много от семействата, особено в селските райони, не позволяват на момичетата да се обучават в училищата. Истината е, че това убеждение произтича от общото мнение за жените и тяхната роля в обществото, в различните аспекти на икономическото и социалното развитие;

– да се помогне с управленски решения и граждански инициативи за подобряване на качеството на образованието, което предполага по-масово разпространение на училищата, повече образовани учители за основните учи-

лица, обогатяване на материално-техническите условия на образователната среда, които сега не отговарят на класическите, модерните и постмодерните педагогически и медицински изисквания;

– да се разширят значително периметрите и перспективите, необходими за насърчаване на образователните потребности на йеменските момичета – и като обхват с възрастови и индивидуални характеристики, и като задържането им в училище за по-дълги периоди от време и нагласи за перманентност на образователните усилия;

– да се стимулират, а не да се ограничават (както е сега), възможностите пред населението на Йемен да се намесва в управлението на образователното дело, с приоритети за подкрепа на феномена по смесване или увеличаване на броя на училищата от класове с еквивалентни степени на обучение в основното образование и да се насърчават училищата със смесени класове за обучение на момчета и момичета заедно. Моето проучване доказва, че такава модерна картина на училищните разпоредби и учебните класове не се приема именно откъм религиозна гледна точка, което е показателно за липсата на ясна стратегия, за ниското равнище на информираност у религиозните и политическите водачи и за неразбиране значението на образованието за момчетата;

– да се създават по-добри социално-образователни условия за значителна част от йеменските семейства, които са с по-нисък стандарт на живот, за да бъдат те обществено-икономически окуражавани да записват и своите момичета в класовете за началното образование, а и в по-горните училищни степени;

– да се предприемат спешни социално-политически и психолого-педагогически мерки за преодоляването на неграмотността, която масово се разпространява сред йеменските граждани, а статистическите данни показват, че само 9,33% от общия брой на населението могат да четат и пишат, т.е. наложителна е нова национална стратегия за образование, в която и девическото образование да стане реалност за свободните граждани на Йемен.

В *перспективен план* може да се отбележи следното.

1. Наложително е образователната система на Йемен и занапред да продължи да задълбочава и разширява процесите на своята социализация. В този смисъл е закономерно нейните цели и задачи да бъдат все по-адаптивни към промените в обществено-икономическите условия на страната, региона и света. Моделиращи и за просветната политика на Йемен следва да са най-характерните качествени обществено-икономически иновации, изискващи образованието по света (и в Йемен) непременно да се приспособява към тях:

– непрекъснато изменящите се условия на обществения живот съобразно изкушенията и възможностите на технологиите и комуникациите;

– цялостното противоречиво развитие на световната, регионалната и националната икономика;

– увеличаващите се социални и личностни потребности на гражданите на света – образованието да е основен показател за качеството на живот на гражданина (мъже и жени) и на обществото в Йемен;

– държавата Йемен да е основният инвеститор в образованието, за да не допуска разминаване със световните тенденции при финансирането на националните образователни системи;

– вероятно скоро и в моята родина (както е в развитите държави) масовото средно образование и широкият обхват на младежите и девойките в различни видове над средното образование ще стане движеща социално-политическа необходимост.

2. Задължително е и образователната система на Йемен да бъде реален решаващ фактор, който перманентно да ускорява саморазвитието на йеменското общество, а такава всеобща тенденция предполага:

– единна образователна система на национално равнище в сътрудничество с всички държавни и обществени институции;

– разширяване на икономическите функции на образованието и адекватен интерес на държавата към тези перспективи;

– известна децентрализация на образованието и разширяване на самоуправлението и самоконтрола в училищните системи;

– социализиране на учебните планове и учебните програми чрез реформиране на организацията и методиката на обучение в клас;

– непрекъсната и неуморна борба за преодоляване на неграмотността (и бедността) сред хората на Йемен, както и преодоляване на т. нар. функционална неграмотност, обриваща мъжете и жените от родината ми на социална изолация. По света вече далеч над 1 милиард са неграмотните хора.

3. Световната тенденция на XXI век всяка национална образователна система да осигурява равни шансове за образование на мъже и жени, както и за свободен професионален избор на всички ученици следва да стане стратегия и амбиция на всяка управляваща политическа партия у нас и на целия йеменски народ. А това означава:

– всеобхватност на децата (момчета и момичета заедно) на Йемен в общ национален образователен процес и ликвидиране на неграмотността (и бедността);

– образованието да е непрекъснат процес за хармонично развитие на учениците и ученичките, за хуманизиране и целенасочване на тяхното човешко поведение в своеобразието на културната им среда – традиции, религия, обичаи и нрави;

– социалната интеграция на учащите да е основната задача на училището, като в Йемен се провежда активна политика за преодоляване на обществените разбирания за расова и полова несъвместимост с непредсказуеми противоречия;

– задължителното обучение на момчета и момичета да е на национално равнище и да започва още от най-ранна възраст – интерактивно преподава-

не чрез играчки, електронни игри, компютърни симулации, виртуална реалност и др.;

– повишаване на образователното равнище и подготовката на кадрите за училищата в Йемен, което е съществен елемент в процесите за модернизацията на производството и създаването на нови технологии и в нашата страна;

– домашното образование да доминира, а семейството трябва да поеме част от образователните програми с помощта на компютри, електронен видеозапис, холография;

– основното училище да се завършва от всеки подрастващ мъж и всяка подрастваща жена (съпруга, майка, труженичка, общественичка) със солидни знания, качества и умения, като образованието трябва да се интегрира с производителния труд и гражданския живот на йеменското общество;

– активно самостоятелно учене на момчетата и момичетата – ученето да е тяхна първа потребност за цял живот: комплексни образователни продукти; емпирични програмни методи, извлечени от забавленията, развлеченията и индустрията; сбор от образователни методи – разиграване на различни роли и ситуации, семинари с компютърно посредничество, имитиране на преживявания и пр.

4. Възможно е управлението на образователната система на Йемен да се базира на разбиранята за дуалност в нейната структура с хоризонтална и вертикална организация; на общоприетите постановки за всеобщо, полово-съвместимо (заедно) и демократично-хуманно образование, със светски и научен характер, с класически добродетели и активно гражданско поведение. Целесъобразно е хармонично и в система да се стимулират и активизират и трите същностни „елемента“ на образователната система – деца (момчета и момичета), учители и учителки, учебната документация от закони, правилници, учебни планове и учебни програми. При разгръщането на условията и организацията за функционирането на националната образователна система историческият опит предлага като по-ефективна последователността: от модернизирането на материално-техническата база (най-добрия възпитател на момчетата и момичетата) през качествената професионална квалификация на учителите и учителките, на директорите и инспекторите до актуализирането на адекватни учебни програми и училищна документация.

5. Националните образователни реформи на Йемен закономерно и естествено трябва да се опират на заимстванията от добрия педагогически опит на други народи и развити държави, за да се ускорят темповете на неговото обществено-икономическо израстване и приобщаването към ценностите и начина на живот на световната цивилизация през XXI век.

EDUCATIONAL SYSTEM OF YEMEN AFTER 1990 (TRENDS AND PROSPECTS)

Abstract. The summary presents the findings and assessments of historical and pedagogical trends and the historical evolution of the educational system in the Republic of Yemen after unification in 1991. It aims at opening more prospects for the modernization of educational system, especially girls' education in Yemen.

✉ **Mrs. Asma Ahmed Abdulla Kashnoon, PhD student**
South-West University "Neofit Rilski"
Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: asmaa_gashnoon200@yahoo.com